

Televizní vavříny ze Salcburku

Hudební skladatel Juraj Filas.

Foto RUDOLF JUNG

Ve dnech 17. - 20. srpna proběhl v Salcburku Jedenáctý ročník Salcburské televizní operní ceny, která je pořádána už po třicet let (vždy každý třetí rok). Na ni navázal týdenní 18. kongres Mezinárodního hudebního centra s tématem Budoucnost hudby v médiích. Ten dal hlubší zaměření a vážnost i soutěži, z níž si Čs. televize odnesla významné ocenění: vedle ceny města Salcburku (kterou obdržela finská televize YLE za film Grand Hotel) připadla paralelní cena, dotovaná firmou Jacobs Suchard, našemu snímku Memento mori skladatele Juraje Filase a autora textu Petra Skarlanta. Soutěž probíhá pod patronací Evropské rozhlasové unie a letos se jí účastnilo čtrnáct pořadů. (Musely být napsány po 1. 1. 1983, natočeny po 1. 1. 1986 a dosud nesměly být veřejně provedeny.) Zadaná díla — do 120 minut — byla hodnocena s důrazem na zvládnutí hudebně dramatické a s ohledem na specifické ztvárnění do podoby televizního filmu zaznamenaného videotechnikou.

Televizní opera Memento mori vznikla z podnětu románu Radka Johna, na scénáři se podíleli Petr Skarlant a Juraj Filas, režijně a scénářisticky ji ztvárnil Jaromil Jireš. Vzácné autorské porozumění dalo vznik tvaru, jenž vypovídá sugestivní uměleckou silou o závažném tématu doby na celém světě platném. Skladatel hledal současný námět, zvláště pak problém mladé generace. Když pominul možná témata jako Dostojevského Zločin a trest, Feuchtwangerova Ďábla z Bostonu a antickou Medeu, došel zákonitě k problému, který dnešek sužuje v nové, o to hroznější podobě — k tématu drogové závislosti.

Dosavadní kompoziční tvorba Juraje Filase se vždy dotýkala témat života, lásky a smrti. Tady ztvárnil příběh, jenž jde až za hranici bytí. Střet Adama a Markéty, vidina černé budoucnosti u jednoho a naopak šťastného života rodiny u druhého, v konfrontaci s cizím elementem zla, s vstupem děsivé postavy ďábla a obětováním Čisté bytosti — to se stalo výchozím bodem Filasovy představy a dramatické kompozice. Musel hledat hudební řeč, již by toto téma ztvárnil. Našel ji v podobě sdílné a blízké i mladému posluchači. Je výrazná vnitřním napětím a nese zřejmé humanitní poselství, v němž je zdůrazněno vyšší poslání života. Proti svíravému pocitu marnosti staví trpělivou lásku a oddanost. V hudbě je to drtivé a strhující drama. Pro Filase je i tady (jako v ostatní tvorbě tohoto skladatele) typická melodická linie, brilantní ovládnutí problematiky hlasu i virtuozní instrumentální mistrovství. Navíc tu přistoupilo jedinečné dramatické cítění, v němž zpěvní linii ztotožnil se symfonickým proudem, takže dílo, za vynikající spolupráce režie a kamery Petra Poláka, vnímáme jako jednotlivý celek. Pražští symfonikové s dirigentem Oliverem Dohnányim, stejně jako sólisté Eva Antoličová-Jenisová, Ľudovít Ludha a Luděk Vele se svých úkolů zhostili s velkým porozuměním.

Výsledek prokázal, že salcburská soutěž dodržela pravidla regulí, že reagovala na dílo výrazné hudební dramatickosti a zejména specifičnosti tvaru, jež využilo všech možností televizního filmu. Dokumentuje navíc současné přání posluchačů po hudebním sdělení nikoliv destruktivním, deptajícím, ale spíš nutícím k zamyšlení a soucitu, proti cynismu, suchopáru, nelidskosti a odcizení.

Dosavadní převážně symfonická a kantátová tvorba čtyřiatřicetiletého Juraje Filase se obohatila o hudebně dramatický tvar a současně o významný úspěch. Nedávno se vrátil z roční stáže v elektronickém studiu Hudební akademie v Basileji. Na otázku, zda začne komponovat jinak, odpověděl: Elektronická hudba skýtá obrovské možnosti výrazových a barevných kombinací. Na rozdíl od zavilých elektroniků si nemyslím, že bych zanevřel na klasickou sestavu symfonického orchestru. Chci pokračovat ve studiu digitální a computerové techniky, ale v tuto chvíli svého vývoje tíhnu k typu skladby, která by posluchače neměla rozrušovat, spíš uklidnit a povznést. Po velkém počtu dramaticky laděných partitur toužím po jiném hudebním výrazu, po hudbě, která vede spíš — podle chápání východních civilizací — k ozdravující, očišťující terapii.